

KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN EMEK PİYASALARI ÜZERİNE ETKİLERİ

Doç. Dr. BÜLENT GÜLÇUBUK
A. Ü. Z. F. Öğretim Üyesi

İki gündür daha çok küreselleşmenin teorik boyutları üzerinde tartışıyoruz. Ben konuşmamda biraz bunun dışına çıkacağım. Küreselleşme, somut olarak Türkiye’de tarımdaki emek piyasaları üzerine nasıl etkide bulunuyor, bunu anlatmaya çalışacağım. Ve sunuşumu üç bölümde yürütmeye çalışacağım. Birincisi, genel olarak küreselleşme nedir, emek piyasası üzerine nasıl etkide bulunuyor. Daha sonra beş kişilik bir araştırma ekibi tarafından yürüttüğümüz ki -profesör Nurettin Yıldırak küçük bir kar kazasından dolayı şu anda aramızda yok- Türkiye çapındaki araştırma projesinin sonuçlarını paylaşmaya çalışacağız. Son olarak sizlere bir dia gösterisi yapıp, Türkiye’deki tarım işçiliğinin boyutları hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

1980’den beri sürekli literatürümüze yeni kavramlar girmeye başladı. İlk önce bu transformasyonla girmeye başladı. İşte dönüşüm - dönüşüm dediler, herhalde çok iyi döndük, bu süreci tamamladık. Daha sonra 1990’lı yılların başında bir özelleştirme kavramıyla tanıştık. Bunu da çok iyi başardık herhalde. Daha sonra 1995-96’da yeni dünya düzeni dendi, şu anda işte küreselleşme. Ve Odamız da bunların hepsini gündeme taşıyor. 1996’da konu, yeni dünya düzeni ve Türkiye tarımıydı. 90’lı yıllarda özelleştirme ve Türkiye tarımı. Bugün küreselleşme ve Türkiye tarımına geldik. Tabii bu küreselleşmeyle de, yeni yeni kavramlarla da tanışmaya başladık. Daha doğrusu varolanlar, gündelik hayata daha çok girmeye başladı. Neler oldu? Dünya Bankası, IMF, niyet mektupları...

Bu niyet mektuplarının da üzerinde biraz durmak istiyorum. Aslında Türk halkı olarak bu niyet mektuplarına pek de yabancı değiliz. Köy sosyolojisinden tutmaya çalışıyorum uzmanlık alanım olarak bu bölümde. Eski Türklerde, eğer bir erkek bir kıza gönül verdiyse ve hele bir de soylu ailedense, erkek tarafından, kız tarafına niyet mektupları gönderilmiş sürekli. Ve o kızın kaçacağı yok, mutlaka o iş yerine gelir. Hele bir de soylu zengin bir ailedense. Şimdi bizde de bu niyet mektupları var, fakat bir farklı şey var. Biz kız tarafı olarak sürekli erkek tarafına niyet mektupları yazıyoruz, bizleri daha kolay nasıl istersiniz diye yol gösteriyoruz. Şimdi tersine bir süreç yaşamaya başladık ne yazık ki ve son iki üç yıl içerisinde bakıyoruz, dokuz 10 tane niyet mektubu. Bilmiyorum aranızda bir yıl içerisinde babasıyla, kardeşiyle 10 sefer mektuplaşan var mı, ama biz dünyayla sürekli mektuplaşıp gidiyoruz.

Küreselleşmede neler olduğu iki gündür anlatıldı. Küreselleşmeyle her şeyden önce sınırların kalktığı bir dünya yaratılacağı söyleniyordu. Bu sınırlar yavaş yavaş kalkmaya başladı, ama kimin için kalkmaya başladı? Sadece sermaye kesimi için kalkmaya başladı ve giderek de bu sermaye kesimi, bu küreselleşme sürecinde uluslararasılaşmaya başladı. Bunu başarmak için de her tür yolu deniyorlar. Nasıl yapıyorlar bunu? Devleti küçültmeye başladılar, kamu hizmetlerini yokettirmeye başladılar. Arkasından tarımı, toplumsal güvenliği dışlamaya başladılar. Daha sonra emeği esnekletirmeye başladılar. En son örgütsüz emek kesimleri yaratarak rahat bir çalışma ortamı buldular. Şimdi sermaye küreselleşiyor, fakat karşısında emek piyasaları açısından tersine bir gelişme var. Emek piyasaları, giderek ulus devlet sınırları içinde kalmaya başladı. Bu da şu sonucu çıkarıyor: Emek kesimleri, sendikal

örgütlenmeler, ulus devlet kavramına daha da sıkı bağlanması sürecini beraberinde getiriyor.

Küreselleşmeyle sadece emek piyasası değil, bir de literatürümüze yeni yeni piyasalar girmeye başladı. Organ piyasası, bebek ihracatı piyasası, çocuk emeği piyasası, kadın piyasası, kaçak mülteci göçmen piyasaları gündemimize girmeye başladı. Tabii bunlardan en çok etkilenen de, özellikle az gelişmiş, geri kalmış ülkelerdeki emek kesimi, tarım kesimi, yoksul kırdaki insanlar; bu piyasaların bir yerde arzı olmaya başladılar. Buralardan oluşan piyasalar, gelişmiş ülkelere aktarılmaya başladı.

Küreselleşmeyle başlangıçta dendi ki, işte bütün ülkeler birbirleriyle değerini paylaşacak. Üretimleri, refahları, zenginlikleri eşit ölçüde dağılacak dendi. Fakat pratiğine baktığımız zaman, bunun hiçbir zaman böyle gitmediğini görmeye başladık ve küreselleşme bunun dışında bazı şeyler getirmeye başladı. Neler onlar? Birincisi, küreselleşmeyle giderek artan bir yoksulluk, işsizlik süreci başladı. Çevre kirliliği boyutu başladı. Diğer yandan zenginlerle, yoksullar arasındaki, kuzeyle güney arasındaki uçurum giderek artmaya başladı. Hatta kendi içlerinde bile bu uçurum artmaya başladı ki, Amerika'da bile, Avrupa ülkelerinde bile küreselleşme karşıtı oluşumlar gündeme geldi. Bir diğeri, küreselleşmeyle beraber hızlanan, işte dünyada şu anda 1.5 milyara yakın insan mutlak yoksulluk sınırları altında yaşıyor. Ve bu sayı biraz sonra göstereceğimiz dialarla, Türkiye'de de hızlı bir şekilde artmakta. Bir diğeri dünyada, özellikle emek piyasaları açısından şu anda bir milyon dolayında işçi ki, bu dünyadaki toplam istihdamın üçte birine karşılık geliyor, işsizlik ve istihdam sorunuyla karşı karşıya bulunmaya başladı. Bir diğeri, dünyadaki işçilerin yüzde 25-30'u eksik istihdamdan etkilenmekte ve tam zamanlı çalışmak istemesine rağmen çalışamaz duruma geldi. Bir diğeri, dünyada milyonlarca insan göçmen olarak yaşamaya başladı. Oradan oraya koşturuyorlar ve televizyonda da bunun acı sonuçlarını görüyoruz. Gemilerde batanlar, karşıya geçmeye çalışanlar, geçemeyenler. Bunların hepsi bize küreselleşmenin gerçek yüzünü göstermeye başladı.

Bu küreselleşmeyle artık zengin ülkeler bile bir şeyi kabul etmeye başladılar. Küreselleşme bazı zamanlar krize yol açıyor. Ve bunu kendileri, ulus ötesi sermayeler bile kabul edip, gerektiğinde bu krizden kurtulmak için uluslararası bütünleşmeler, evlilikler yapmaya başladılar. Tabii bu küresel, sosyal kriz Türkiye gibi ülkelerde de en çok tarım kesimini, iç piyasalar kesimini etkiliyor. Ve bu küreselleşmenin giderek olumsuzlukları beraberinde getirdiği artık liberal düzenin baş savunucuları tarafından bile kabul edilmeye başladı.

Bakın IMF'nin bir önceki başkanı, 2000 yılında uluslararası topluluğa hitaben yaptığı konuşmada şöyle diyor: "Küreselleşme, zamanımızın en ciddi endişesi olan yoksulluk ve yoksulluğun azaltılmasına karşı ne yeterince duyarlı, ne de donanımlı olabilmiştir." Hemen aynı yıl Başbakanımız kadar ismini çok sık duyduğunuz Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, "Dünya Halkları ve 21. Yüzyılda BM'nin Rolü" raporunda; küreselleşme sürecinin, dünya nüfusunun çoğunu kulvar dışında bıraktığı gerçeğinin, artık uluslararası topluluk için reddedilemez olduğunu altını çizmiştir. Yani bir yerde artık küreselleşme taraftarları; zengin uluslar, sermayedarlar, kendi yarattıkları canavarla güreşmeye, boğuşmaya başladılar ve bunun giderek dünyada yoksulluk, insanlık onuruna pek de yakışmayan sonuçlar getirdiğini bizlere aktarmaya başladılar. Tabii bu küreselleşme, dünyadaki en ufak bir

kırık, hemen hepimizi ilgilendirmeye başlıyor. Son günlerde tartışıyoruz. İşte Arjantin oldu. Biz de Arjantin olacak mıyız, olmayacak mıyız... Biraz sonra slaytlarda göreceğiz, ben diyorum ki, biz Arjantin'den daha kötü durumdayız. Olay sadece sokaklara çıkıp yağmalamak olayıysa, bunu gerektiğinde Türk halkı olarak bizler de yaparız. Fakat yaşadığımız acı süreçler, Türkiye'deki yoksulluğun, işsizliğin boyutları, Arjantin'den daha kötü durumda olduğumuzu gösteriyor.

Bakın en ufak bir kriz Türkiye'yi nasıl etkiliyor: Hemen 2000 yılı sonunda Türkiye'de 20.180.000 çalışan nüfus var. Şubat krizinden hemen sonra Mart ayı sonunda, yani üç aylık sürede Türkiye'de çalışan nüfus bir milyon azalmış. Yani 19 milyon 200 bin kişiye düşmüş. Yani bir kriz, Türkiye'de bir anda bir milyon kişinin işsiz olması sürecini de beraberinde getirmiş. Tabii bu her krizle beraber işten çıkarmalar, taşeronlaştırmalar, sendikasız çalıştırmalar, esnek üretimler, bunların hepsi beraberinde bu tür olumsuzluklar da getiriyor. Tabii biz de diyoruz ki, bunların arasında bu olumsuz süreçten en çok etkilenen tarım kesimi. Örneğin bir Tütün Yasası, işte küreselleşmenin belki araçlarından birisi, Türkiye'nin bu küresel politikalara uyum sağlamasında ve Tütün Yasasıyla beraber Adıyaman'da bir şeye şahit olduk. Adıyaman nüfusunun yüzde 75'i doğrudan veya dolaylı olarak tütün tarımıyla uğraşmakta ve orada vali yardımcısının ve sosyal güvenlik kurumlarının temsilcilerinin söylediği, bu tütün kotasından sonra Adıyaman'da işsiz en az yüzde 50 dolayında arttığı, kent merkezinde kapkaç olaylarının arttığı, ahlaki değerlerde aşırı bozulmalar olduğu ve nitekim 1990 yılında Adıyaman'ın merkez nüfusu 100 bin iken, 2000-2001 yılındaki sayımda 213 bine çıktığı. Bunun bir bölümü baraj altında kalan köyler, ama çoğunlukla tütün tarımından vazgeçen üreticilerin kente sığınmasından geçiyor. Tabii bu, küreselleşmenin bir yerde istediği bir sonuç. Kente aşırı göç olacak, o kentte aşırı bir işsiz nüfus olacak, vasıfsız nüfus olacak, bunları çok iyi şekilde ucuz emek, işgücü olarak değerlendireceksiniz. Küreselleşme sürecinde Türkiye bunu başarıyla yerine getiriyor. Nitekim son 10 yılda, dünyada nüfusu en hızlı kentleşen üç ülkeden bir tanesi Türkiye. Bu da beraberinde sermaye kesimi için ucuz işgücünü rahat rahat ortaya çıkarıyor.

Tabii Türkiye'deki emek kesimi, bununla kalmıyor. Giderek özellikle tarımda sendikasız çalışma, esnek üretim sorununu da beraberinde ortaya çıkarıyor. Türkiye'de baktığımız zaman, tarım kesiminde yaklaşık işte bir 50-60 bin sendikalı nüfus var. Bunun da tamamına yakını kamu kesiminde çalışanlar. Yani bireysel olarak tarımsal üretimde bulunan veya bir başkasının yanında işçi olarak çalışanların, herhangi bir sendikal örgütlenme içerisinde olduklarını görmüyoruz. Bunun da temel nedeni, tabii tarım işçiliği biraz zor, meşakkatli, geçici, değişik yerlerde iş arayanlar, eğitim düzeyi biraz daha düşük, toplumla bütünleşmesi biraz daha zayıf olan bir kesim olduğu için, giderek de bu tarım kesimindeki örgütlenme oldukça zayıflamaya başlıyor. Bizde zaten tarım kesimindeki örgütlenme deyince de, sendikal örgütlenmeden çok, işte Ziraat Odaları Birliği'ne kayıt olacaksınız. Niçin kayıt olacaksınız? Çiftçi belgesi almak için. Şimdi yeni moda, doğrudan gelir desteği almak için gidip oralara üye olacaksınız ve ondan sonra Türkiye'de örgütlü bir tarım kesimi var diyeceksiniz. Tabii ki pratikte bunun böyle olmadığını görüyoruz.

Tabii tarımın bir şansı da, yalnızca Türkiye'de değil, tüm dünya ülkelerinde, sosyal güvenlik haklarına en geç kavuşan kesimlerden biri. Çünkü kapitalist ilişkiler, tarım kesimine biraz daha geç girmeye başlamıştır. Ülkemizde de bu 1950'li yıllardan sonra oluşmaya başlamıştır. Tabii böyle kapitalist ilişkiler girdikten sonra tarımda bu

sefer yeni yeni ortakçı, kiracı, işçi, işveren boyutları ortaya çıkıyor. Fakat baktığımız zaman, sanayi kesimindeki örgütlenme tarzında bir örgütlenme ortaya çıkamıyor. Çünkü güçsüz, üretimi az olan bir kesim, biraraya gelmekte doğal olarak zorlanıyor. Halbuki sektörler itibariyle baktığımız zaman tarım kesiminin, sosyal güvenlik uygulamaları ve sendikal örgütlenmelere en fazla ihtiyaç olan kesim olduğunu görüyoruz. İşte tarım kesiminde bunların içerisinde de en çok tarım işçileri geliyor ki, bunlar gezici, mevsimlik, geçici çalışıyorlar ve bunlar çalışma yaşamının iki bileşeninden sürekli mahrum durumdadır. Nedir bunlar? Birincisi, sendikal örgütlenmeler, diğeri sosyal güvenlik sistemlerinden yoksundurlar. Bunlar daha çok tarım işçileri, elci, çavuş, dayıbaşı dediğimiz işçi simsarlarının denetiminde sağa sola koşturarak çalışırlar ve herhangi bir sosyal hakları da yok.

Az önce de dediğim gibi, ülkemizdeki bu sendikalı olan tarım işçilerinin tamamı kamu kesiminde yer alıyor. Halbuki Türkiye’de kamu kesiminde çalışan bir 50-60 bin tarım işçisi varsa -KİGEM’lerde vs.- 1.5-2 milyon dolayında bizim tahmin ettiğimiz gezici veya geçici işçi var. Gezici dediğimiz zaman doğudan, güneydoğudan veya Orta Anadolu’dan çıkıp üç aylığına, beş aylığına Adana’ya, Aydın’a vs. gidip yerleşip, çadırlarda kalanlara diyoruz. Bir de geçici diye tabir ettiğimiz, bunlar da gününbirlik sabahleyin köyünden traktörüne biner, araziye veya bir başka köye gider, çalışır, akşam geri döner. Bunların sayısı tam olarak bilinmemesine rağmen, bizim araştırmalarımızda en az 1.5 milyon dolayında insanın bu şekilde geçimini sağladığını görüyoruz. Tabii tarım kesimine yönelik sosyal güvenlik uygulamaları, karar vericiler, karşılarında güçlü bir yapı bulamadığı için, örgütlü bir toplum bulamadığı için sendikal haklardan, sosyal güvenlik haklarından da onların en az şekilde yararlanmasını öngörüyorlar. İşte nedir bu? Sosyal güvenlik açısından baktığımız zaman, Türkiye’de bir 2925 sayılı sosyal güvenlik uygulamaları, tarımdakilerin SSK’ya kavuşması uygulaması var. Buraya baktığımız zaman, diğer sektörlerde baktığımız zaman, insanların Sosyal Sigortalar Kurumu’na zorunluluğu geliyor. Eğer üye değilse, işverene ceza veriyor. Fakat tarım kesiminde böyle bir şey yok. SSK’ya üye olmak gönüllülük esasına dayanır. Bir diğeri, 2926 sayılı bir Bağkur Kanunu var, bu da tarımda işverenlerin üye olmasını zorunlu kılıyor. Yani işçi açısından SSK’ya üye olmak zorunlu değil, işveren açısından Bağkur’a üye olmak zorunlu. Fakat bu Bağkur’un da bir ayağı topal kalıyor. O da nedir? Bağkur’a tarımdaki küçük veya büyük işletme sahibi üye olduğu zaman, hastalık durumlarında hastane olanaklarından faydalanamıyor. Yani diyor ki sadece emeklilikten sonra bir maaş alacaksın, bir de ölüm durumunda senden artakalanı eşine veya çocuklarına vereceğiz.

Bu gezici ve geçici tarım işçilerine baktığımız zaman, bunlar niçin Türkiye’de sahipsiz, niçin bu kadar örgütsüz? Az önce dediğimiz gibi, bunlar gezici veya geçici olarak çalışıyorlar. Diğeri çok dağınık, Türkiye’nin her tarafına dağılmış durumda çalışıyorlar ve bilgi düzeyleri düşük. Bir diğeri, bütün bu özelliklerinden dolayı, kamuoyu yaratmakta zayıf kalıyorlar. Ve bu nedenle de diğer kesimlere oranla sosyal güvenlik uygulamalarından, sosyal yasalardan daha az faydalanabilmekteler.

Şimdi bundan sonra sizlere Türkiye’de dokuz ilde 1236 kişi üzerinde yapmış olduğumuz bir saha araştırmasının sonuçlarını vermeye çalışacağız. Efendim bu saha araştırmamızı biz Türkiye çapında dokuz ilde, 24 ilçede yürüttük ve bunu yürütürken de Türkiye’de gezici ve geçici olarak çalışan daha çok kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarını izlemeye almaya çalıştık. Onun için

Ankara'da şeker pancarı, kimyon, havuç, ayçiçeği; Konya'da şeker pancarı, nohut, kornişon; Ordu Giresun'da fındık; Rize'de çay; Adana - Aydın'da pamuk, yer fıstığı; Manisa'da da üzüm tarımında çalışanları araştırma kapsamına aldık. Şuna inanıyoruz ki; bizim araştırma kapsamına aldığımız bu dokuz il, Türkiye'deki tarım işçilerinin en fazla yüzde 30'unu kapsıyor. Çünkü tütün tarımını, mali olanaksızlıklar nedeniyle kapsama alamadık. Aynı şekilde biz Kastamonu'da ve Trakya'da sarımsak tarımında çalışan işçileri alamadık. Bu sadece bizim kendi araştırma kapsamına alabildiğimiz sonuçlar. Burada toplam 1200 denek ile görüştük. Öbür deneklerin yüzde 77'si mevsimlik, yani gezici çalışıyor, geri kalanı geçici, yani günübirlik olarak gidip geliyorlar.

Yaptığımız araştırmada şunu gördük: Türkiye'nin 41 ilinden bu şekilde çalışmaya giden insanlar var. Bu iller başlangıçta aklımızda, işte doğu, güneydoğudaki iller diye gelebilir. Bunun tam tersi son yıllarda Adapazarı, Afyon, Ankara, Balıkesir, Bartın, İstanbul gibi illerden tarım işçiliğinde çalışmaya gidenlerle karşılaştık. Örneğin Ordu, Giresun'dan, Ankara, Altındağ ve Keçiören'den gelen yüzlerce ailelerle karşılaştık. Bunların içerisinde memur olan aileler de var. Bir diğeri örneğin Manisa'da üzüm tarımında bu yıl ilk defa gerçekleşen bir şey, Balıkesir'in merkezinden gelen yaklaşık 6 bin nüfusla karşılaştık. İşte bunların hepsi küreselleşmenin sonuçları. Nereden icap ediyor? Tütün kotasını getirdiğiniz zaman kendi arazisinde tütün ekemeyen işçi pozisyonuna düşüyor. Bu yıl sadece Adıyaman merkezden 50 bin kişi Adana, Aydın, Ankara, Manisa veya başka yörelerde tarımda işçi olarak çalışmaya başlıyorlar.

Türkiye kişi başına ortalama dört yıllık eğitim düzeyini yakalayabilmiş bir ülke değil. Dünyada biz sekiz yıllık zorunlu temel eğitime geçen beş ülkeden bir tanesiyiz. Geri kalan dört ülkenin hepsi de Afrika ülkeleri. Ondan sonra Türkiye dünyada bu insani gelişmişlik açısından 74. ila 82. sıra arasında gidip geliyor.

Deneklerin çoğu kadın, yüzde 56'sı okuryazar değil. Evlenme yaşlarına baktığımız zaman, yüzde 24'ünün 15 ve 15 yaşından küçük yaşlarda evlendiğini görüyoruz. Anayasal olarak suç diyoruz, takibi yok. Yüzde 38'i en büyük kesimi, 16-18 yaş arasında evlenmiş. Bunların çoğunun nüfus cüzdanı bile yok. Bu yaşlarda evlendikleri için çocuklarının kimliği yok bu seferde. Bir diğeri eşlerin eğitim düzeyi. Kadınlar böyle.

Evlilerin ise yüzde 46'sı okur yazar değil, yüzde 17'si sadece okur yazar, o da askerde öğrendiği okumadan ibaret.

Bir diğeri veri ortalama çocuk sayısı. Evlilerin sadece yüzde yedisi bir çocuğa sahip ki, bunlar çoğunlukla yeni evli. Yüzde 14'ü iki çocuğa sahip. Yüzde 30'u üç ile beş arasında çocuğa sahip. Yüzde 22'si altı ile sekiz çocuğa. Yüzde 21'i dokuz veya daha fazla çocuğa sahip. Bunların ortalama doğum sayısı 6.7. Ortalama ölen çocuk sayısı 1.8 Türkiye'de.

Aynı aileden kaç kişi çalışmaya geldiniz diye sorduk. Bir kişi gelen var yüzde iki oranında. İki kişi gelen var yüzde altı oranında. Üç kişi gelen var yüzde 17. Dört ile altı arasında gelen yüzde 44. Yüzde 31'i ise, en az yedi kişi olarak bir aileden gelip orada çalışma durumundalar.

Neden tarımda çalışıyorsunuz, tarım işçiliğinde çalışıyorsunuz diye soruyoruz. Yüzde 41'i mecburiyet diyor, başka iş yok. Yüzde 24'ü geçim koşullarının zorluğu. İlginç olan sadece yüzde üç oranında bir nüfus varsa, zevkten, meraktan gidip çalışıyoruz diyorlar.

Bekarlara sorduk bu sefer. Evlendikten sonra bu işi yapmak ister misiniz dedik. Yüzde 54'ü kesinlikle hayır. Yüzde 23'ü zor olduğu için hayır, belki kolay olsa çalışacaklar. Yüzde 14'ü ücreti az olduğu için çalışmıyorlar. Yüzde 5'i eşimi seviyorum çalışırım diyor. Yüzde 4'ü de başka çözüm olanağımız yok ne yapalım diyor.

Emeğinizin karşılığını aldığınıza inanıyor musunuz? Yüzde 67'si hayır, ücreti az, geçen yıl ile aynı. Şimdi artık insanların gündelik hayatına enflasyon öyle girmiş durumda ki, tarım işçileri diyor ki, biz geçen yıl bir gün çalışıp bir tüp değiştirebiliyorduk. Bu yıl üç gün çalışıp bir tüp değiştirebiliyoruz. Çünkü geçen yılın ücretleri bütün sektörlerde aynı. Yani tütünde de günlük, şeker pancarında da, üzümde de aynı. Örneğin geçen yıl, daha ilginç, pamuk toplama kilogram ücreti 56 bin lirayken, bu yıl 51 bin liraya düşmüş durumda. Fakat buna karşılık tüm ihtiyaçları, en az iki katı artış göstermiş durumda.

Tarım işçiliğinden memnun musunuz diye soruyoruz. Yüzde 51'i hayır, koşulları zor. Yüzde 17, hayır, emeğimizin karşılığını alamıyoruz, ücreti az. Yüzde 21'i her ikisi de. Yani hem emeğimizin karşılığını alamıyoruz, hem de ücret koşulları çok kötü, çalışma koşulları zor.

Tarım işçiliğinin en önemli sorunları nedir diye, kendi sorunlarını ne kadar tanıyorlar diye sorduk. Yüzde 34'ü çalışma koşullarının zorluğundan söz ettiler, biraz sonra o koşulların zorluğunu burada dialarda göreceğiz. Yüzde 21'i barınma koşullarının zorluğu, yüzde 27'si ücretin azlığından şikayet etmekte. Yüzde 16, düzensiz yaşam biçimi. 10 gün Konya'da, 15 gün Manisa'da, 20 gün Aydın'da bu şekilde dolaşıp duruyorlar.

Tarım işçisi olmasaydınız nasıl bir işte çalışmak isterdiniz? Yüzde 61'i, artık insanların herhalde son noktasına geldi. Kesinlikle çalışmak istemezdim, rahat bir ev hanımı olmayı isterdim diyorlar. Yüzde 15'i sigortalı rahat bir işte çalışmak isterdim diyor. Yüzde 13'ü fabrika işçisi. Yüzde 11'i ise memur, hemşire, doktor, öğretmen ve benzeri mesleklere sahip olmayı isterdim diyor.

Bir de dedikodu sorusu sorduk bunlara. Bir daha dünyaya gelseniz yine bir tarım işçisiyle evlenmeyi ister miydiniz diye. Yüzde 69'u kesinlikle hayır. Yani küreselleşme insanların duygularını bile ipotek altına almaya başlıyor. Yüzde 19'u kaderimde ne varsa onu yaşarım diyor. Yüzde 12'si de kaderine razı, bizi başka kim alacak biçiminde yanıt veriyor.

Gezici çalışmanızdan dolayı ailenizde okula gidemeyenler var mı? Burası çok ilginç. Anayasal olarak insanların okula gönderilmesi zorunlu. Köylere gittiğimiz zaman, eğer çocuklarını beşinci sınıftan sonra okula göndermediyse, jandarma bunları topluyor, ceza yazıyor kaymakamlık. Bu gezici işçilere bakıyoruz, yüzde 41'i evet en az iki çocuğumuz okula gitmiyor veya gidemiyor şu anda. Yüzde 26'sı ise evet en az iki çocuktan daha fazlası gidemiyor.

Burada bir iki yerde biz suç duyurusunda bulunmaya çalıştık. Çocuklarını okula göndermiyor, sosyal devletsen bunları alıp okutman gerekiyor. Sabit yerleşenleri zorunlu tutuyorsun, burada devletin gözünün önünde insanlar çocuklarını göndermiyorlar.

Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı mısınız? Yüzde 71'i hayır. Allah'tan şu yeşil kart çıktı, yüzde 18'i yeşil kart gözüktüyor, fakat bu seferde yeşil kartta ilaç sorunu başlıyor. Sadece tedavi ediyorlar, ilaç almaya geleceği zaman ilaç vermedikleri için kaderiyle başbaşa kalıyorlar.

Çalışma ortamından dolayı herhangi bir hastalığınız veya rahatsızlığınız var mı diye sorduk. Yüzde 28 hayır öyle bir şeyimiz yok. Yüzde 26'sı bel ağrısı, romatizma, yüzde 23'ü baş ağrısı, güneş çarpması gibi rahatsızlığımız var. Yüzde 17'si böbrek, kadın, mide hastalıkları. Yüzde 5'i ise sivrisinek, yılan, akrep sokması gibi durumlarla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişler. Peki hastalandığınızda ne tür güçlükleriniz var? Yüzde 58'i parasızlıktan hastaneye, doktora vs. gidemiyor. Yüzde 18'i, bunlar gerçekçi, hastalanmamaya çalışırız. Yüzde 10 sigorta olmadığı için bir şey yapamayız. Diğerleri ise dinlenerek geçirmeye çalışırız veya bir güçlükle karşılaşmayız diye yanıt vermişler.

Bir diğer soru da, çocuklarınızın bu koşullarda, bu işlerde çalışmasını ister misiniz diye bir soru yönelttik. Burada yüzde 74'ü, hayır koşulları zor, geleceği yok. Yüzde 22'si hayır okumalarını istiyoruz, sigortalı bir işte çalışmasını. Çok az bir bölüm ise kendileri bilir ne yapıyorlarsa diye.

Yaşamınızdaki en büyük özleminiz nedir, insanların özlemleri, hayal dünyaları. Yüzde 49'u, yarıya yakını tarım işçiliğinden kurtulmak, başka bir özlemi yok. Yüzde 17'si zengin olmak. Yüzde 16'sı sağlıklı bir yaşam sürmek. Geri kalanı gezmek, eğlenmek veya şehre yerleşmek gibi yanıtlar vermişler.

Olanağınız olsa bundan sonra bundan sonra neler yaparsınız diye sorduk. Yüzde 29'u bu işi hemen bırakırız. Yüzde 21'i ev alırım. Tabii bunlar biraz daha insafli. Yüzde 16'sı fakirlere yardım ederim. Bunlar da Kemal Derviş gibi 50 milyon liralık düşünüyorlar herhalde. Yüzde 14'ü iş kurarım. Yüzde 6'sı şehirde yaşarım. Fakat baktığımız zaman bunların hayallerinin aslında daha geniş olduğunu görüyoruz. Neden? Bizim ekonomiden sorumlu sayın Bakanımız en büyük hayalin bir gün elimizde tüm vatandaşların filesini doldurduğunu görmek diye söylüyor. Bunlar şehre yerleşmek, ev almak gibi dünyaları var.

Anayasamızın ikinci maddesinde diyor ki, Türkiye Cumhuriyeti bir sosyal hukuk devletidir. Gerçekten de söz konusu sosyal hukuk devleti ilkesine dayanan modern bir sosyal devlet, en başta çalışma hayatının düzenlenmesi ödevini üstlenmek, toplumdaki ekonomik ve sosyal dengesizlikleri azaltmak ve bunları ortadan kaldırmakla yükümlüdür diyoruz. Buna baktığınız zaman, sosyal devlet ilkesi Türkiye'de tarım piyasası, tarımdaki emek piyasasında uygulanmadığını görüyoruz.

Bir diğeri Anayasanın 50. Maddesine göre, kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler, kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizlikleri olanlar, çalışma koşulları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların

hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ve ücretli yıllık izin hakları ve koşulları kanunla düzenlenir. Bunun yanısıra Türkiye'nin imza koyduğu ILO yasaları, Kopenhag Kriterlerine baktığınız zaman, Türkiye bu konudaki ödevlerinin hiçbirisini yerine getiremiyor, sadece niyet mektubunda belirttiği niyetlerden başka.

İşte bu gördüğümüz görüntü, Ankara'nın Polatlı ilçesinde çekilmiş. Bu yine Mersin merkezinden, Urfa ve Diyarbakır'dan gelen aileler. Burada bu ailelerin yaşam biçimlerini, yanlarında su kovalarını görüyorsunuz. Bunlar iki kilometre ilerideki köyden kadınların her gün taşıyarak getirdiği sular. Burada güzel bir manzara diyebilirsiniz. Oturmuşlar yemek yiyorlar. Fakat buradaki işverenin, burası bir aysberg tarlası. İşverenin hasat nedeniyle yaptığı bir yemek töreni sadece bir buçuk saat dinlenme hakkı olduğu için, yemekler patrandan olduğu için bugün yarım saat dinlenme hakkı. Bu gördüğünüz tarım işçilerinin kullandığı bir banyo, Beypazarı dolayında. Gördüğünüz gibi içinde sadece bir taş var ve bir teneke. Onun içinde su ısıtarak burada banyo yapıyorlar. Burada ise çocuklar suyun gelmesini bekliyor çeşme başında. Su gelirse alıp evlerine götürüyorlar. Bunlar da geleceğimiz olan gençler. Burada gördüğünüz gibi köyle çadırların arası en az iki kilometre, resimde yakın görünmüş olabilir. Burada muhtarla yaptığımız görüşmelerde, işte bu çadırların köyün biraz daha yakınına kurulup, elektrik ve su olanaklarından faydalanması diye. Ne yazık ki dışarıdan gelenlere karşı soğuk olduğu için, bunlar köye yakınlaştırılmıyor, sadece işgücünden faydalanılıyor. Burada da toprak içerisinde yemek yapan bir kadın. Burası Eskişehir Çifteler.

Geçen hafta 16 öğrencinin olduğu bir derste öğrencilere buraya kadar olan yeri gösterdim ve birer kağıt dağıttım. Burası hangi ülke olabilir. En fazla iki tane atma şansınız var. 16 öğrenciden yedi tanesi Afganistan diye birinci seçenek yanıt verdiler.

Burada açıkta çamaşır asarak giyeceklerini hazırlamaya çalışıyorlar. Burası Eskişehir, Alpu ilçesi. Burada da gördüğümüz gibi kıldan kilimden yapılmış bir çadır var, burada yaşamaya çalışıyorlar. Burada çevre kirliliğini de görüyorsunuz. Burası Çifteler ilçesi. Tarımda gününbirlik çalışanlar, haftanın bir gününde akşam saatlerinde veya geceleyin ürettikleri peyniri, sütü haftanın bir günü getirip pazarda satıp ek işgücü elde etmeye çalışıyorlar. Burası işte Manisa üzüm tarımı, burada çalışanların her yıl yaklaşık 12-13 bin insanın gelip üzüm toplamada çalıştığı söylendi. Bu yıl ilk defa Balıkesir kent merkezinin 6 bin nüfusun gelip buralarda çalışmaya başladığı söylendi. Bunun da büyük çoğunluğu tarıma dayalı sanayi işletmelerinin çok büyük bir kısmının kapanması nedeniyle insanlar üzüm tarımında çalışmaya geliyorlar ve aşırı bir işgücü baskısı olunca, bu da beraberinde ücretlerde azalmayı getiriyor. Çünkü karşıdaki insanın pazarlık hakkı yok. Burada da günün aydınlanmasından, akşam günbatımına kadar çalışan kadınlar, dünyanın en zahmetli işlerinden birisi herhalde sürekli oturur pozisyonda üzümleri yaymakla sorumlu ve günlük ücreti 5.5 milyon, bunun 500 bini çavuş dediğimiz kendilerini oraya getiren kişilere veriliyor. Günlük 5 milyon lira ki, bu iş de en fazla bir buçuk ay sürüyor.

Bu da uzaktan çekilmiş. Burada bu üzüm bağlarının arasında bir yandan üzüm kesip sırtına koyup, az önce gördüğümüz yerlere götürmekle uğraşıyorlar. Şimdi bu çok ilginç bir görüntü. Bu gördüğümüz ailenin bütün mal varlığı bu çadır. Bunların sabit bir yerleşimi yok. Bunlar yılın altı yedi ayı böyle tarım işçiliğinde, bu Konya Çumra ilçesinde çekilmiş bir slayt. Bu aile İstanbul'da çalışıyor, Kağıthane'de oturuyorlar ve İstanbul'da oturduğu zaman temel geçim kaynağı çöpten kağıt

toplamak. Ve bu adama en büyük özleminiz nedir diye sorduğumuzda, tek özlemi şu çocuğunu okutabilmek. Burada da çocukları gördüğünüz gibi bir tane bisiklet var. Bir haftadır o bisiklete tekeri nasıl takarız diye düşünceler geliştirip duruyorlar.

Bu da bir çadırın içi. Burası yine Konya. Burada gördüğünüz gibi bir tüp var. Bu tüpü de çalıştırmıyorlar. Mümkün olduğu kadar az kullanmaya çalışıyoruz. Çünkü bittiği zaman dolduracak paramız yok, daha çok çalı çırpıyla. Burası Konya Cihanbeyli. Burada sevindirici bir şey var. Şurada gördüğünüz iki kapılı bir yapı var. Orasını Belediye Başkanı bunlara tuvalet diye yaptırmış. Fakat üç yıldır ne kapısı var, ne de içinde bir delik vs. var. Orada o şekilde duruyor. Bir de burası tipik bir bozkır. Dünyanın en fazla tozunun bulunduğu yerdir herhalde. O tozun toprağın içerisinde ekmek yaparak akşamleyin bunu yemeye çalışıyorlar. Bu da bir devamı.

Bir de bu slaytlarda sık sık motosiklet görürsünüz. Yanılmayın gezmek amacıyla değil, bu acil servis hizmeti görüyor. Birisi acilen hastalandığında, hastaneye ulaştırmak için. Bu da işte Belediye Başkanımızın yaptığı tuvalet. Burada da gördüğünüz gibi daha çok bir sac var. o sacda ekmeklerini yapıyorlar. O sac sürekli açıkta, hiçbir zaman yıkanmıyor. Burası yine Konya Çumra'da hemen bir dere kenarına kurulmuş yerleşimler. Böyle dere kenarına kurulduğu için mutlaka sivrisinekten dolayı sıtma hastalığı vardır ve konuştuğumuzda sivrisinek sokmasından dolayı yılda en az 10-15 tane sıtma vakasıyla karşı karşıya kaldıklarını söylüyorlar.

Bu adamcağız da, çocuklarına bugünden pamuk tarımını sevdirmeye çalışıyor. Üstüne oturtuyor, bakın yumuşaktır, ileride sizler de bunu yapacaksınız diye, çünkü yapacak başka bir şey yok.

Burası da Adana Ceyhan. Burada da gördüğünüz gibi Ceyhan Nehri kenarına yerleşmiş durumdalar. Biz akşam saatlerinde çalışmak zorundaydık. Çünkü gündüzleri bunlar araziye çıkıyorlardı ve biz sivrisinekten korunmak için sinek kovucu sprey taşıyorduk sürekli yanımızda.

Bu da arazide topluca çalışan kişiler. Yine gördüğünüz gibi nehrin içerisindeki kirliliğe bakınız ve bunun yanına insanlar yerleşip yaşamlarını devam ettiriyorlar. Bu yine yaşamlarında bir görüntü.

Burada da sadece gördüğünüz gibi mercimek köftesi, yanında da çayla öğlen yemeğini geçiştirmeye çalışan aileler.

Az önce dedik ki, Anayasamızın 50. Maddesine göre kadın kendisini zorlayacak işlerde çalıştırılmaz. Bu kadıncağız 64 yaşında ve günde en fazla 30 kilo pamuk toplayabilir. Kilosunu da 50 bin liradan topluyor. 1.5- 2 milyon lira karşılığı sabahtan akşama kadar bunu toplayarak yaşamını sürdürmeye çalışıyor. Burada da gördüğünüz gibi, çocuklar gündüz saatlerinde, aileden kimse olmadığı için büyük zamanını uyuyarak geçirmek zorunda.

Bu da yer fıstığı tarımı. En eziyetli, zahmetli işlerden birisi. Önce bu yer fıstığını araziden çıkaracaklar, daha sonra tek tek yer fıstığını ayıklayacaklar, çuvallara toplayacaklar ve bunlar da yine kilogram üzerinden ücret alacaklar.

Burada da gördüğünüz gibi, çocuklar. Bu çocuk dört aylık bir çocuktur. Ailesi arazide çalıştığı için buradaki en büyük çocuk, yani üç yaşındaki çocuk buna bakmakla sorumlu. Gittiğimiz dördüncü gününde çocuğun sıtmaya yakalandığını öğrendik.

Burası Ordu Melet Irmağı kenarı. Gördüğünüz gibi derenin kenarına yerleştikleri için her türlü sivrisinek haşerelerden nasipleniyorlar. Burası yine Ordu. Tabii bunlar şanslı, belediye bunlara haftada iki gün bu tankerlerle su hizmeti veriyor, su servisi yapıyor. Burası da aynı. Burada da gördüğünüz gibi açık havada yemek yaparak akşam yemeğini kaldırmaya çalışıyorlar. Gördüğünüz gibi bu ailelerin hepsi, Ordu Giresun'a, Mardin Midyat'tan gelmiş durumdadır.

Burası da çay tarımı. Dünyada herhalde hasadı en zor yapılan ürünlerden birisi. Bazı zamanlar 80 dereceden hasat yapmak durumundalardı. Ve gördüğünüz gibi, bellerine ip bağlayarak, yukarıdan herhangi bir tepeden bağlıyorlar ve beline bağlı bir şekilde dağcılar gibi çay topluyorlar. Bu toplanan çaylar daha sonra bu şekilde ayıklanıyor.

Burası, küreselleşmenin en güzel görüldüğü manzaralardan bir tanesi. Rize'de Atatürk Parkı. Burası amele pazarı. Sabahleyin 5.5-6 gibi çekilmiş bu. Buradaki işçiler diyorlar ki, çoğunluğu Ordu'dan ve Adıyaman'dan gelenler. Biz daha önce geldiğimizde, burada çok rahat iş bulabiliyorduk ve bizi kapmak için yarışarlardı. Fakat bu yıl ilk defa Rusya'dan gelenler var. Onlar geldiği için de, bizim ücretlerimizde en az yüzde 50 bir azalma var. Buna rağmen biz iş bulamıyoruz diyorlar. İşte emek piyasalarının küreselleşmedeki etkileşimleri. Bunlar beş gündür her gün bu pazara gelip gittiklerini söylüyorlar. Bir türlü iş bulamadılar. Tabii kadınların iş yükü bitmiyor. Onu topladıktan sonra bunları hasat etmeye başlıyorlar. Gördüğünüz her yerdeki yeşil alan çay tarımı. Arkasından kadın yükleri kaldıramaz, ağır işlerde çalıştırılmaz. Şu anda sırtında gördüğünüzün ağırlığı tam 60 kilo ve bunu yaklaşık bir 500 metre kadar aşağı indirip taşımak zorunda. Burada da gördüğünüz gibi yukarılardan toplaya toplaya aşağı inip bu tarımla uğraşıyorlar.

Bu da zengin bir tarım işçisi ailesi. Çünkü en azından üç dört kat yatağı var, pek bunlara rastlamıyorsunuz. Burada da çocuklar geleceklerini bu şekilde devam ettirmeye çalışıyorlar. Bu da üç kuşak birarada. Babası ben işçiydim, oğlum işçi, torunum da işçi diyor.

Burada da bu adam gelmiş, burası şanslı bir yer. Aydın Koçarlı ilçesi. Belediye yaptığı mezbahayı iptal ettirmiş, burayı tarım işçilerine tahsis etmiş. Bunlar biz çok şanslıyız, en azından çamaşır yıkayacak yerimiz var. Yıkadıkları yerde daha çok yine leğenler var.

Burada gördüğünüz kadıncağız iki ay önce apandisit ameliyatı olmuş. Biraz ajitasyon biçiminde gelebilir, ama bunlar yaşamın gerçekleri. Yine bunun yasa gereği ameliyattan ve doğumdan sonra en az dört ay çalıştırılmaması gerekiyor. Fakat gittiğimiz gün, bir gün önce hava yağışlı olduğu için araziye girememişlerdi. Ameliyatın dördüncü günü pamuk toplamaya başladığını ifade etti. Bu da yine orada yerleşen şanslılar. Gördüğünüz gibi hemen duvar diplerinde, bir cami dibinde yerleşip çadırını kurmuş kişiler. En azından su alma şansımız var dediler.

Sabırlarınızı taşırdıysak özür dileriz. Türkiye'nin gerçekleri ne yazık ki hep teorilerle uğraştık, biraz da bu halkın arasına inip bunları yaşamamız ve hissetmemiz gerekiyor. Teşekkür ediyorum.